



**دانشگاه پیام نور مرکز تبریز**

**دانشکده علوم انسانی**

**پایان نامه**

**برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد**

**رشته: زبان و ادبیات فارسی**

**گروه: زبان و ادبیات فارسی**

**عنوان پایان نامه :**

**بازتاب مسائل اجتماعی در شعر فروغ فرخزاد و سیمین بهبهانی**

**زهرا علی میرزایی**

**استاد راهنما :**

**دکتر پرویز محمدی**

**استاد مشاور :**

**دکتر میرنعمت اله موسوی**

**دی ماه 1389**



Payame Noor University

Faculty of Humanity sciences

Thesis submitted for the Award of  
M.A./M.Sc. in Persian language and literature

Department of Persian language and literature

**Reflect social issues in poetry of forough  
Farrokhzad and simin behbahani**

Zahra Ali Mirzaei

Supervisor: Dr. Parviz Mohammadi

Advisor: Dr. Mir Nematollah Musavi

December 2010

## تقدیم به

روح پدر

و

مادر تلاشگر

و

همسرم که همواره دستگیرم بوده است

و نیز

پسرم، محمد رضا؛ کودکی که بزرگوارانه همراهی می کند

## سپاسگزاری

در تهیه‌ی این پایان نامه از کمک و راهنمایی بسیاری از استادان، مؤلفان و صاحب نظران استفاده کرده‌ام. سزاوار است از مساعدت های آنان تشکر کنم.

از استاد گرامی جناب آقای دکتر پرویز محمدی که با خوش خلقی و تشویق در هدایت و پیش‌برد این رساله تلاش نمودند و همواره راهنمائیهایشان را به زیور محبت می آراستند سپاسگزارم.

## چکیده :

در این پایان نامه با عنوان « بازتاب مسائل اجتماعی در شعر فروغ فرخزاد و سیمین بهبهانی » موضوعات جامعه‌شناسی در اشعار دو شاعر بر جسته می‌شود.

این پژوهش بر هشت هدف اساسی مبتنی است:

1- درآمدی بر رشته‌ی کاربردی، وسیع و نوپای جامعه‌شناسی ادبیات.

2- شناخت بخشی از ادبیات امروز.

3- تبیین نگرش عمیق، اندیشه و آرمانهای بلند فروغ و سیمین.

4- شناساندن عناصر زنده و پویا از ادب شاعران معاصر.

5- نقش آنها در تنویر افکار، تهذیب اخلاق و اعتلای فرهنگ.

6- تاثیر و تأثر آنها از زمانه و بازتاب آن در اشعار.

7- بیان نگرش خاص آنها در مورد مطالبات سیاسی.

8- استفاده از روشنگری‌های آنان در حل مسائل و بحران‌های انسان امروزی.

برای رسیدن به نتیجه‌ی مطلوب، این پژوهش به روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات فیش برداری و اطلاعات گردآوری شده به روش توصیفی تجزیه و تحلیل شده است.

اشعار سیمین و فروغ، عشق، مسائل و درد‌های زنان را بیان کرده است. فروغ به زنان خطاب می‌کند خیزید و خون مردان ستمگر نوشید ولی سیمین هیچ وقت مردان را مسئول مشکلات و درد‌های زنان نمی‌داند به نظر او زن و مرد بطور یکسان قربانی قوانین ناعادلانه می‌شوند. هر دو عینیت زندگی اجتماعی را بطور حسی در گفتارشان نشان داده‌اند، در بیداری و تحول اجتماع کوشیده‌اند. مفاهیم آزادی و ستم ستیزی در آثار سیمین نمود برجسته تری دارد. سیمین نماد آزادی و فرزندی است. فروغ نیز در بیان مسائل اجتماعی بی‌پروا بوده است.

کلید واژه‌ها: جامعه‌شناسی ادبیات، شعر معاصر، فروغ فرخزاد، سیمین بهبهانی.

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	مقدمه
6	فصل اول
7	تعریف مسأله و بیان سؤالهای اساسی تحقیق
7	هدفهای پژوهش
7	پیشینه
10	روش تحقیق
11	فصل دوم
12	ارزش اجتماعی
13	بحران اجتماعی
13	پویایی و ایستایی اجتماعی
13	سوگیری
13	هنجارهای اجتماعی
14	نهاد اجتماعی
15	درآمدی بر جامعه شناسی ادبیات
23	فصل سوم
24	عوامل انقلاب مشروطه
26	جایگاه زن در ادبیات منظوم مشروطه
33	فصل چهارم
34	آثار و زندگی نامه
38	اندیشه و جهان بینی

56	..... استقلال فکری در زندگی و اشعار
59	..... مباحث و موضوعات اجتماعی
66	..... تنهایی
73	..... زن
78	..... فروغ شاعر
87	..... آزادی
87	..... زنی در جستجوی تولدی دیگر
93	..... عشق و عرفان
99	..... توصیف آرا و دیدگاههای اجتماعی فروغ
101	..... فصل پنجم بازتاب مسائل اجتماعی در شعر سیمین بهبهانی
102	..... زندگی نامه و آثار
109	..... مباحث و موضوعات اجتماعی
112	..... ستم ستیزی
114	..... آزادی خواهی
117	..... کولی
123	..... زن
130	..... غزل بانوی شعر فارسی
135	..... شعر روایی
139	..... فُلکَلر
142	..... ضرب المثل ها
143	..... حکایت ها
144	..... خرافات و عقاید عامیانه

145.....	رسوم و سنت ها
147 .....	آرا و دیدگاههای اجتماعی سیمین بهبهانی
153 .....	نتیجه
154 .....	منابع و ماخذ
158 .....	فهرست مقالات
159 .....	چکیده انگلیسی



## مقدمه

«جامعه‌شناسی عمومی به مطالعه قوانین اجتماعی و روش و حیات اجتماعی به طور کلی و گسترده می‌پردازد، در حالی که جامعه‌شناسی تخصصی از جمله جامعه‌شناسی هنر، زمینه‌ی ویژه‌ای از زندگی اجتماعی را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد.

به طور خلاصه، جامعه‌شناسی ادبیات، به عنوان دانشی اجتماعی به بررسی ادبیات این بخش از شعور اجتماع می‌پردازد، و با روش علمی جوهر اجتماعی آثار ادبی، شرایط و مقتضیات اجتماعی در برگیرنده و پرورنده‌ی شاعر و نویسنده، جهان بینی، موضع فکری و فرهنگی آنان، مباحث و موضوعات و سفارش‌های اجتماعی مورد توجه در آثار ادبی را مورد مطالعه قرار می‌دهد» (ترابی، 1385، صص ه - 4)

جامعه‌شناسی ادبیات آئینه‌ای است جهت نمایش شرایط و مقتضیات محیط اجتماعی دربرگیرنده و پرورنده‌ی شاعر، جهان بینی، موضع فرهنگی و فکری، موضوعات و سفارش‌های اجتماعی مورد توجه در آثار ادبی. از این رو کالبد شکافی شعر و عبور از پوسته‌ی شعر و بیان اندیشه‌های نهفته در بطن اشعار ضرورت دارد.

شناخت جوهر اجتماعی شعر و ادب مستلزم شناخت علمی جامعه از سویی و بررسی هنر از سویی دیگر، پیوند و همبستگی جامعه و هنر و نیز تاثیر و تأثر متقابل در این میان است.

جامعه‌شناسی ادبیات علاوه بر لذت ادبی به مخاطب کمک می‌کند تا پدیده‌های ادبی را از نظر سیاسی، اجتماعی و... نقد و بررسی کند. نقد جامعه‌شناسانه‌ی ادبیات سنت‌های ممکن بین خواننده و آثار ادبی را نشان داده، تفسیری کاربردی از ادبیات بدست می‌دهد تا به بهترین وجه از آنها برای حل مسائل و بحران‌های انسان امروزی استفاده کنیم. ادبیات و هنر از منابع اصلی برای شناخت فرهنگی جوامع است، برای شناخت فرهنگ ناگزیر باید ادبیات و هنر را شناخت.

جامعه‌شناسی ادبیات سه جزء لاینفک، کتاب، اثر ادبی و خواندن دارد که هر کدام به طور تخصصی در شاخه‌های جامعه‌شناسی کتاب، جامعه‌شناسی آفرینش‌های ادبی و جامعه‌شناسی خواندن تحلیل و بررسی می‌شود.

برخی از صاحب‌نظران از جمله کارل مارکس معتقد به تاثیر پذیری مستقیم هنر و ادبیات از جامعه و ماکس و بر معتقد به تاثیر گذاری ادبیات بر جامعه هستند.

الگوی مناسب برای تحقیقات اجتماعی ادبی طرح بینابین این دو نظریه است و در کنار آن آوردن بحث‌های جانبی که با تحولات اجتماعی مرتبط هستند ضروری می‌نماید.

جامعه‌شناسی ادبیات با استفاده از رهیافت‌های جامعه‌شناسی می‌کوشد که دلایل اجتماعی بسیاری از مشخصات سبکی شاعر اعم از ابعادفکری، روانی و هنری را تحلیل و ارزیابی کرده انعکاس وقایع و شرایط اجتماعی را در ادبیات نشان دهد

برای پژوهش دقیق در مباحث اجتماعی ادبیات فارسی، شناخت هنرمند (شاعر و نویسنده)، آرا و عقاید او خاستگاه اجتماعی، جهان بینی و اندیشه‌های وی اجتناب‌ناپذیر است و نگاهی به زندگی نامه و محیطی که شاعر یا نویسنده را پرورده، ضروری است؛ در این گونه تحقیقات توجه به ارزش و عمق محتوا، درون مایه‌ها، جهان بینی و فکر و فرهنگ شاعران منظور اصلی است.

شاعران و هنرمندان باهوشیاری و پویایی می‌کوشند شعر خود را از لحاظ شکل و محتوا با تحرک و بالندگی جامعه و مضمون عصر هماهنگ سازند و از شعرشان به عنوان ابزاری کارساز برای انتقال آموخته‌ها، ادراک‌ها و عواطف خویش استفاده نمایند.

شعر نو در شاخه‌ی اجتماعی خود، مسائل مربوط به جامعه، سیاست، انسان، اقتصاد، اخلاق و غیرآنها را در خود منعکس می‌کند. پایگاه شعر نو، نه گروهی خاص بلکه عموم مردم و اجتماع است، از جامعه و برای جامعه. شاعر شعر نو اجتماعی بر اندیشه‌ی جامعه شناختی خویش لباس موسیقی و خیال می‌پوشاند.

«از نخستین سالهای پیدایش جنبش مشروطیت، بخشی از شعر و ادب به مقتضای جریاناتی که در اعماق جامعه ی آن روز ادامه داشت، هماهنگی با مردمی که شور آزادی خواهی و دادخواهی آنها به طور روز افزونی تشدید می شد. حال و هوایی دیگر پیدا می کرد. این شعر با کوشش در تصویر زندگی و شور و هیجان اجتماعی (در زبان و بیانی روشن و سخت نزدیک به زبان مردم) در مواردی آزادی خواهان را تا درون سنگرهایشان همراهی می نمود» (ترابی، 1379، ص 14)

بی گمان باید کودتای 28 مرداد را نقطه ی عطفی در تاریخ معاصر ایران تلقی کرد که با وقوع آن یکی از سرنوشت سازترین دوره ها در سده ی اخیر ورق می خورد. با فراز و نشیب های بسیار به انقلاب اسلامی 1357 می پیوندد. بررسی تحولات این ربع قرن از همه ی ابعاد ارزشمند است و ما را در شناخت جایگاه امروزی خود یاری می رساند. می توان خاستگاه بسیاری از جریانات فکری و فرهنگی کنونی را در این دوره جستجو کرد.

همچنان که سال های بین کودتای 1332 تا انقلاب 1357 یکی از مقاطع تاریخی دشوار و حساس برای کشور ایران محسوب می شود، ادبیات این دوره هم وظیفه ای سنگین را به عهده گرفت تا همه ی پیمان ها، آرمان ها و مطالباتی که بر اثر فقدان فضای باز سیاسی قابل طرح نبود به صحنه ی ادبیات شعری راه پیدا کند. همین خفقان باعث پیدایش نوعی رمز گرایی و ابهام و ایهام در آثار ادبی خصوصاً شعر شد. همه ی شرایط سیاسی دست در دست هم داد تا گونه ای خاص از ادبیات با رنگ و بوی ویژه اجتماعی پدید آمد؛ ادبیات ایران کارنامه ای پربرگ و بار از این 25 سال را در خود ثبت و ضبط دارد.

ادبیات این دوره آینه ی تمام نمایی از وقایعی است که شاعران خود را با آنها در چالش می دیدند. با ارائه ی گزینه ای از بازتاب مسائل اجتماعی در اشعار مقطع حاضر می توان تاریخی را تدوین کرد که هر چند کاملاً واقع گرایانه نیست اما بهره ی فراوانی از حقیقت دارد، تاریخی رسوب کرده در ژرفای روح و روان شاعران امروز.

«نویسنده و شاعر به طور کلی از یک پیش آگاهی نصیب دارند اگر بتوانند این پیش آگاهی را به جامعه ی خود منتقل کنند در بیداری آنها کوشیده اند و همین بیداری موجب تحوّل است» (دهباشی، 1383، ص 588)

به نظر میرسد نوشتن تاریخ خلاقیت شعرا و نویسندگان با توجه به وضع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی دوره ی زندگی آنان کاملاً ضروری است. و شاعرانی نظیر سیمین بهبهانی و فروغ فرخ زاد می توانند واقعیت های زندگی امروزی را شفاف تر بنمایانند تا قضاوت نسل های آینده صحیح و منصفانه باشد.

جامعه شناسی ادبیات در واقع تاثیر و تأثر متقابل جامعه و مردم است پس در برخورد با پدیده های هنری و ادبی می توان به این مسائل پرداخت:

حرکات اجتماعی و سیاسی و قوانین حاکم بر این حرکت ها به ویژه تاثیر جامعه بر هنر و ادبیات.

پیوند هر اثر هنری با فرهنگ جامعه و تاثیر و تأثر متقابل جامعه و ادبیات بر یکدیگر.

شاعر و زبان شعرش و یا نویسنده و اثرش و شکل و محتوای آن در برخورد با جامعه.

نگارنده در پایان نامه ی حاضر بر آن است تا بازتاب مسائل اجتماعی در شعر فروغ فرخ زاد و سیمین بهبهانی را بررسی نماید. بدین جهت نخست دورنمایی کلی از جامعه شناسی ادبیات را مطرح کرده و با توجه به آرا و نظرات بزرگان علم جامعه شناسی لزوم تحقیق در این زمینه را ثابت کرده و سپس بر اساس آرای صاحب نظران علوم اجتماعی چهار چوب کلی طرح را مطرح نموده است. و برای اینکه در جریان مطالعه ی موضوع، به پرسش های گوناگون در باره ی حیات فکری و فرهنگی قرن حاضر پاسخ داده شود به خلاصه ای از اوضاع سیاسی، اجتماعی و ادبی مشروطه اشاره شده است. و از آن جایی که جامعه شناسی ادبیات پیوندی استوار و انکارناپذیر میان ادبیات و جامعه

شناسی است در این پژوهش برخی از اصطلاحات مهم جامعه‌شناسی نیز بیان شده است (با استناد به کتاب جامعه‌شناسی ادبیات از دکتر علی اکبر ترابی)

قدر مسلم جهت بررسی آثار و تعمق در اندیشه و آرمان اجتماعی سیاسی شاعران مذکور الگوی مناسبی ضروری است. در این تحقیق آثار ارزشمند استاد دکتر محمود روح‌الامینی و جناب آقای دکتر علی اکبر ترابی و نیز جامعه‌شناسی ادبیات روبر اسکارپیت ترجمه دکتر مرتضی کُتبی و نیز جامعه‌شناسی ادبیات از لوسین گلدمن، ترجمه ی محمد جعفر پوینده، در آمدی بر جامعه‌شناسی ادبیات از محمدجعفر پوینده، آثار فروغ فرخزاد و سیمین بهبهانی منابع اصلی و چندین کتاب دیگر از جمله ادبیات معاصر ایران تالیف دکتر اسماعیل حاکمی و... از منابع مرتبط با تحقیق هستند.

فروغ فرخزاد و سیمین بهبهانی واقعیت‌های زمانه‌ی خودشان را به خوبی تصویر کرده، و در اشعارشان طرحی از عینیت زندگانی عصر خویش را به دست داده‌اند.

# فصل اول : کلیات، مبانی و روش تحقیق

تعریف مسأله و بیان سؤالات اساسی تحقیق

هدفهای پژوهش

پیشینه تحقیق

روش تحقیق

## **تعریف مساله و بیان سوالهای اساسی تحقیق:**

بررسی بازتاب مسائل اجتماعی شعر فروغ و سیمین بهبهانی:

- 1- فروغ و سیمین چه مضامین اجتماعی را مطرح نموده اند؟
- 2- موضوعات مشترک در اشعار آنها کدام است؟
- 3- بسامد کدام یک از مضامین بیشتر است؟
- 4- تاثیر این دو شاعر بر شاعران دیگر و جامعه تا چه حد بوده است؟
- 5- مطالبات و مقاصد اجتماعی در کدام یک بیشتر از دیگری مطرح شده است؟
- 6- مطالبات سیاسی اشعار این دو شاعر برجسته کدام است؟

## **هدف از پژوهش:**

- 1- شناخت بخشی از ادبیات امروز
- 2- در آمدی بر رشته ی کاربردی، وسیع و نوپای جامع شناسی ادبیات.
- 3- تبیین نگرش عمیق، اندیشه و آرمانهای بلند فروغ و سیمین.
- 4- شناساندن عناصر زنده و پویا از ادب شاعران معاصر.
- 5- نمایاندن تاثیر دیر پای شاعران بزرگ در جامعه.
- 6- ارزش این دو شاعر زن در تنویر افکار، تهذیب اخلاق و نیز بیداری و تحول اجتماع.
- 7- بیان نگرش خاص آنها در مورد مطالبات سیاسی.
- 8- استفاده از روشنگری های آنها در حل مسائل و بحران های انسان امروزی.
- 9- تاثیر و تأثر آنها از زمانه و بازتاب آن در اشعار.

## **پیشینه ی تحقیق:**

جامعه شناسی ادبیات به عنوان یکی از شاخه های تخصصی جامعه شناسی در اواخر قرن نوزدهم شکل گرفت و در قرن بیستم با اندیشه ها و آثار فیلسوف مجار لوکاش به نقطه ی عطف خود رسید. علاوه بر لوکاش متفکرانی چون اریش کوهلر، لوسین گلدمن و میخائیل باختین هر یک به

نوبه‌ی خود در شکل‌گیری و شکوفایی این رشته سهم ویژه‌ای داشته‌اند. در این میان جایگاه ممتاز آثار لوسین گلدمن انکارناپذیر است.

«گلدمن در تمامی دوران فعالیت و در همه‌ی آثار خود بر آن بود که در راه روشن کردن مبانی بررسی اثباتی فعالیت ذهن به طور کلی و آفرینش فرهنگی - هنر، ادبیات، فلسفه - به طور خاص گام بردارد. بی‌دلیل نیست که برخی از مهمترین آثار او - از جمله خدای پنهان و جامعه‌شناسی ادبیات - در ردیف آثار کلاسیک جامعه‌شناسی ادبیات جای گرفته‌اند. اهمیت گلدمن بیش از هر چیز در آثار کلاسیک خاصی است که برای بررسی جامعه‌شناسی هنر و ادبیات ارائه کرده و آنرا در مواردی متعدد به کار بسته است و این روش نقطه‌ی مقابل تمامی روش‌های سنتی و آکادمیک بررسی جامعه‌شناختی ادبیات - اعم از روش‌های مارکسیستی، غیر مارکسیستی - است و تازگی و کارایی و اهمیت آن نیز در این است که می‌کوشد پیوند میان صورتهای هنری را با شرایط اجتماعی پیدایش آن‌ها و به بیان دقیق‌تر پیوند میان ساختارهای آگاهی جمعی یا جهان‌نگری گروه‌ها و طبقات اجتماعی روشن کند، حال آن‌که همه‌ی روش‌ها و مکتب‌های رایج در جامعه‌شناسی ادبیات به بررسی پیوند میان محتوای آگاهی جمعی و محتوای آثار می‌پردازند» (گلدمن، 1371، ص 5)

توجه به ادبیات و هنر با در نظر گرفتن عوامل بیرونی که خارج از ادبیات قرار دارند و بر آن مؤثرند یا از آن تأثیر می‌پردازند از قرن نوزدهم آغاز می‌شود. در حدود سال 1800 م. آگاهی از ابعاد اجتماعی ادبیات و هنر آغاز شد، توسعه یافت و بسیاری در این زمینه به پژوهش پرداختند.

در این هنگام مادام دواستال نخستین اثر در زمینه‌ی بررسی اجتماعی هنر را با نام ادبیات از منظر پیوند هایش با نهاد‌های اجتماعی منتشر می‌کند. «مادام دواستال در گفتار نخست این اثر نظر خود را چنین بیان می‌کند " من بر آنم که تأثیر دین، آداب و رسوم و قوانین را بر ادبیات و متقابلاً تأثیر ادبیات را بر آن‌ها بررسی کنم. در واقع او می‌خواهد کاری را که یکی از مراجع فکریش (متسکیو) در مورد حقوق با نوشتن روح القوانين انجام داد در مورد ادبیات انجام دهد و روح الادبیات را بنویسد» (اسکارپیت، 1386، ص 12)



یکی از پیشگامان جامعه‌شناسی هنر و ادبیات هیپولیت تن است. تن در کتاب "فلسفه ی هنر" هنرها و ادبیات را با آداب و عادات و عقاید اجتماعی مرتبط می‌سازد و مقدمات نوعی جامعه‌شناسی هنر و ادبیات را طرح ریزی می‌کند، نقش سه عامل نژاد، محیط و زمان را در ادبیات توضیح می‌دهد. با گسترش مارکسیسم زمینه‌های رشد و شکوفایی جامعه‌شناسی ادبیات و هنر فراهم شد و افکار مارکس و فلسفه اجتماعی اندیشه‌های مارکس نقش مهمی در پیدایش و رشد جامعه‌شناسی هنر ایفا کرد. در قرن بیستم بیش از همه، متفکران مارکسیست در تحکیم جامعه‌شناسی هنر و ادبیات کوشش کردند لوکاچ، لوسین گلدمن و مارکس شلر از بنیانگذاران این رشته، از فیلسوفان برجسته‌ی مارکسیسم هستند.

«نخستین جامعه‌شناس ایرانی، غلام حسین صدیقی، یک ربع قرن پیش، نخستین زمره درسی را سر داد که «اجتماعیات در ادبیات» نام گرفت. او راه را شناخت جامعه ما را در ادبیاتمان سراغ کرده و کلید بسیاری از درهای بسته فرهنگ را در این صندوقچه یافته بود، ولی افسوس! این راه را نرفته، خود برفت و منزل به دیگری پرداخت و علم بی صاحب را به دست محمود روح‌الامینی سپرد که اگر مشغله‌های روزمره نبود، عمر خود را در این راه معنوی به پایان می‌برد» (کُتبی، 1386، ص 4)

تنی چند از بزرگان نظیر دکتر علی اکبر ترابی، دکتر مرتضی کتبی، دکتر غلام رضا سلیم و زنده یاد محمد جعفر پوینده، در زمینه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات گام‌های اساسی برداشتند و استادانی هم چون دکتر زرین کوب، دکتر شفیع، دکتر محمود عبادیان و دیگران تلاش در خور توجه و آثار ماندگاری در راستای جامعه‌شناسی ادبیات ارائه کرده‌اند، در این میان زنده یاد محمد جعفر پوینده از طریق ترجمه‌ها و مقالات خویش مبانی نظری و دیدگاه‌های جدید در جامعه‌شناسی ادبیات را به جویندگان این رشته شناسانده است و حجم کارهای ایشان در این زمینه قابل توجه و در خور تحسین است.

«نخستین نظام منسجم در جامعه‌شناسی ادبیات که زاده‌ی اندیشه‌های گئورگ لوکاچ بود بعد از جنگ جهانی دوم به دست یکی از پیروان او - لوسین گلدمن - به طور منظم به رشته‌ی تحریر

کشیده شد. ساخت گرایي تکويني لوسين گلدمن با وجود گرايش مارکسيستي، به مسائل خاص زيبا شناختي توجه دارد. فرضيه ي بنيادي او اين است که «خصلت جمعي آفرينش ادبي، حاصل آن است که ساختارهاي جهان آثار با ساختارهاي ذهني و برخي از گروههاي اجتماعي، همخوانند و يا با آنها رابطه اي درک پذير دارند.

از سال 1960 به بعد، گسترش اندیشه هاي ساختگرايانه، بويژه در آغاز تحت تاثير رولان بارت، افقهاي تازه اي را به روي جامعه شناسي ادبيات گشوده است» (کتيبي، 1386، ص15)

### **روش تحقيق :**

براي رسيدن به نتيجه ي مطلوب، اين پژوهش به روش تحليل محتوا انجام شده است. ابزار گردآوري اطلاعات فيش برداري و اطلاعات گردآوري شده به روش توصيفي تجزيه و تحليل شده است. نخست کتابهايي که درباره ي مباني جامعه شناسي و جامعه شناسي ادبيات نوشته شده اند، مطالعه شده است و فيش هاي لازم تهيه، سپس به مطالعه ي موردی آثار منتشر شده در باره ي فروغ و سيمين پرداخته شده است. کتابها و مقالات متعددي در زمينه ي زندگاني، آثار، اندیشه ها، جهان بيني، باورها و ديدگاههاي شاعران مذکور بررسي و سعي شده است تمام شواهد موجود، حکايات، مطالب، عبارات و ابیات متناسب با موضوع با ذکر موارد لازم از نظر جامعه شناسي بررسي شود.

## **فصل دوم : مفاهیم و اصطلاحات جامعه شناسی**

**ارزش اجتماعی**

**بحران اجتماعی**

**پویایی و ایستایی اجتماعی**

**سوگیری**

**هنجارهای اجتماعی**

**نهاد اجتماعی**

**درآمدی بر جامعه شناسی ادبیات**

## ارزش اجتماعی :

ارزش اجتماعی مفهوم مهمی است که در موضوع «علت روابط جمعی» مطرح می شود. در جامعه شناسی به این نکته تأکید می شود که علت روابط جمعی و یا علت حقیقی زندگی اجتماعی، یک «ارزش» است.

«به تعریف ساده، در مورد ارزش گفته می شود: آنچه انسان ها بدان علاقه مندی یا دل بستگی دارند، یا مورد توجه و تحسین و احترام آنان است یا با رسیدن بدان خرسند می شوند و یا متضمن فایده ای برای آنان است «ارزش» نامیده می شود» (ترابی، 1357، صص 29-32)

«در واقع ارزش میزان توانایی یک شی (چیز، اندیشه یا شخص) در ارضای یک میل، یک نیاز، یک تمنا ی انسانی است» (بیرو، 1370، ص 445)

درباره ی ارزش های اجتماعی نیز گفته می شود: ارزش های اجتماعی نامی است که ما به هدفها و مقاصد مطلوب و مورد نظر جامعه می نهیم، به دیگر سخن آنچه مورد نظر است و مطلوب یک جامعه است، و افراد برای دستیابی بدان می کوشند «ارزش اجتماعی» شمرده می شود.

در برخی موارد، ارزش های اجتماعی، به ارزش های فرهنگی و اخلاقی و معنوی نیز که به جامعیت و یکپارچگی جامعه و یا اعتلای آن خدمت می کنند و پیوندهای اجتماعی را استوار می سازند اطلاق می شود. از این دیدگاه، نیکوکاری، خدمت به خلق، نوع پروری، نزاکت و مانند آن ارزش های معنوی محسوب می شود.

آنچه در این میان مهم است، این است که ارزش های اجتماعی انگیزه ی گرایش های اجتماعی هستند؛ و «گرایش های اجتماعی تمایلاتی هستند که در فرد به وجود می آیند و ادراکات و عواطف و افعال او را در جهت معینی به جریان می اندازند» (اگبرن، 1344، ص 142)